

2

Ο δημόσιος ανοικτός χώρος στην ελληνική πόλη δεν αποτέλεσε ποτέ δομικό της στοιχείο, υπήρξε πάντα το κενό υπόλοιπο της άναρχης δόμησης. Είναι χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις όπου το κτισμένο "στρέφει την πλάτη" στον ανοικτό χώρο ακόμη κι αν αυτός προσφέρει απρόσκοπτη θέα.

η προσέγγιση του ιστορικού τύπου στην ελληνική αρχιτεκτονική

Κατά τον ίδιο τρόπο -μέσα στην άναρχα επεκτεινόμενη αστικοποίηση - τα χαρακτηριστικά του τόπου, το ιστορικό του παρελθόν, οι ποιότητες των "αστικών συντελεστών"⁵ παρέμεναν στο περιθώριο του προβληματισμού για την ελληνική αρχιτεκτονική. Αν και πολλοί ξένοι περιηγητές, ηθογενείς κι αρχιτέκτονες είχαν "ανακαλύψει" την πλάστική καθαρότητα του ελληνικού τοπίου, την οργανική του σύσταση, την έντονη και πληθωρική παρουσία του ιστορικού υποστρώματος, η έννοια του τόπου δεν απασχόλησε ιδιαίτερα τους έλληνες αρχιτέκτονες πριν τη δεκαετία του '50. Κατά την περίοδο αυτή μετατράπηκε σε κυρίαρχο ζήτημα, κυρίως μέσα από τη δράση της Εθνικής Κοσμητείας Τοπίου και Πόλεων. Η Κοσμητεία λειτούργησε στα πλαίσια του Τεχνικού Επιμελητηρίου και αποτελούνταν από διαπρεπείς προσωπικότητες. Πρωταρχικός της στόχος ήταν η διάσωση και διατήρηση της φυσικής και ιστορικής αξίας του ελληνικού τοπίου, η συνειδητοποίηση της κοινής γνώμης, οι προτάσεις μέτρων και η παρότρυνση των αρμόδιων φορέων. Στην περίοδο αυτή της ενεργής δράσης της Κοσμητείας συντελέστηκαν τα σημαντικά έργα της διαμόρφωσης συντελέστηκαν τα σημαντικά έργα της διαμόρφωσης των λόφων της Ακρόπολης και του Φιλοπάππου με την εποπτεία του Δημήτρη Πικιώνη και η διαμόρφωση του Λυκαβηττού με το θέατρο του Τάκη Ζενέτου [8&9].

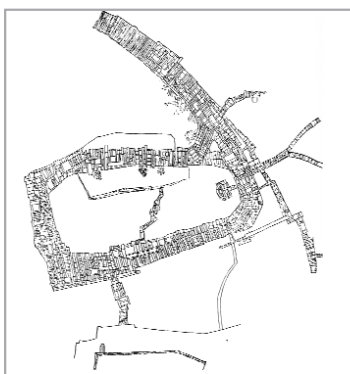
Παρά τη σημαντική δράση της Κοσμητείας το γεγονός της απερίσκεπτης κατασπατάλησης ενός τόπου με μοναδικά χαρακτηριστικά, και πλούσια ιστορική στρωματογραφία, δεν έγινε δυνατό να ανατραπεί. Η εμπειρία των τελευταίων δεκαετιών, ήταν τελικά οδυνηρή για τις ελληνικές πόλεις. Η εξάπλωση ενός άμορφου αστικού περιβάλλοντος, η βαθμιαία εξαφάνιση της ταυτότητας, η υποβάθμιση του δημόσιου χώρου και της αστικής εικόνας, προκαλεί σήμερα, την επέκταση του ενδιαφέροντος των ειδικών, πέρα από τα λειτουργικά και τεχνικά αδιέξοδα της ελληνικής πόλης, σε ζητήματα όπως η ιδιαιτερότητα του τοπίου, η ιστορία και τα μνημεία της, η ταυτότητά της.

Η αδυναμία παρέμβασης και συνολικού σχεδιασμού σε μία πόλη που εξακολουθεί τη δική της ανεξέλεγκτη πορεία, στην αναπόφευκτη πορεία των πραγμάτων, και στον αντίποδα μεγάλων προγραμμάτων που μοιάζουν να μην πραγματοποιούνται ποτέ, η λύση μπορεί να βρίσκεται στη διατήρηση πολύτιμων "κοιτασμάτων", τόπων, σημείων και εικόνων, των ιχνών και της ιστορικής μνήμης. Οι "ενδιάμεσοι τόποι", τα κενά που

5. Με την έννοια που τους αποδίδει ο Aldo Rossi [3]

απομένουν σαν ρήγματα μέσα από την πυκνή αστική μάζα, είναι οι χώροι που μπορούν να αποτελέσουν το επίκεντρο δημιουργικών προτάσεων και πειραματισμών. Αδιαμόρφωτες εκτάσεις όπου αναδεικνύεται το προϋπάρχον φυσικό ανάγλυφο, τόποι όπου συγκεκριμένες χρήσεις έπεσαν σε μαρασμό και τους συμπαρέσυραν στην υποβάθμιση και κυρίως τόποι όπου ξεπροβάλλουν τα ιστορικά επίπεδα της πόλης, όλα αυτά αποτελούν ένα πολύτιμο υλικό που μπορεί να αξιοποιηθεί προς την κατεύθυνση της βελτίωσης της εικόνας της πόλης.

Πικιώνης: Διαμόρφωση του λόφου της Ακρόπολης

Η διαμόρφωση του χώρου γύρω από τον "Ιερό Βράχο" της Ακρόπολης, του Δ. Πικιώνη αποτελεί ένα έργο - σταθμό στην ελληνική μεταπολεμική αρχιτεκτονική και μια από τις πρώτες προσπάθειες ενασχόλησης με το τοπίο και τον ιστορικό τόπο. Το συγκεκριμένο έργο του Πικιώνη, στα χρόνια που ακολούθησαν, περιβλήθηκε με "μύθο", γεγονός που αποπροσανατόλισε την αθηναϊκή παρουσία και εμπόδισε την αξιοποίησή του και τα διδάγματά του, ως επέμβαση σε ιστορικό τόπο, εντός του τοπίου μιας ζώσας πόλης.

(Το κείμενο που ακολουθεί είναι αποσπάσματα από άρθρο της Γιάννας Οικονομάκη -Brunner: "Δ. Πικιώνης - Η διαμόρφωση ενός τοπίου", στο περιοδικό Τεύχος, Νο. 5, 1991)

Ένταξη και ανάδειξη αρχαιοτήτων

Ο Πικιώνης φαίνεται να υποτάσσει την αυστηρά αρχαιολογική τεκμηρίωση σε μια προσωπική ερμηνεία του ιστορικού τόπου. Εδώ δεν πρόκειται τόσο για μεμονωμένο αρχαιολογικό αντικείμενο, που πρόκειται να εκτεθεί "μουσειακά", όσο για την ένταξή του ως "μνήμη" σε μια γενικότερη ατμόσφαιρα, που υποβάλλεται στο θεατή. Αυτές οι ιστορικές νύξεις - "μνήμες" δρουν - ενταγμένες σε ένα νέο συνειρμικό πλαίσιο - πολυσύνθετα: Το "νεοκλασικό" και το "παραδοσιακό" (διακοσμητικά ένθετα στα μονοπάτια του Φιλοπάππου, πέτρινοι τοίχοι) τοποθετούνται, στην ερμηνεία του σύγχρονου αρχιτέκτονα, δίπλα στο "αρχαίο", δημιουργώντας μια αίσθηση διαχρονικότητας, που χαρακτηρίζει τον κατεξοχήν τρόπο προσέγγισης της παράδοσης από τον Πικιώνη.

Διαμόρφωση τοπίου - φυτεύσεις

Στο έργο του Πικιώνη για την Ακρόπολη, καθώς και στη χρονικά παράλληλη επέμβαση της Αμερικάνικης Σχολής Κλασικών Σπουδών (του Ralf Griswold) στο χώρο της Αρχαίας Αγοράς, αντιμετωπίζεται για πρώτη φορά στην πράξη το πρόβλημα της διαμόρφωσης του ιστορικού τοπίου. Τοπίο και Ιστορία είναι, για τον Πικιώνη, έννοιες αλληλένδετες που η μια καθορίζει και ερμηνεύει την άλλη. Γι' αυτό η σημασία που αποδίδει στις φυτεύσεις και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος είναι ισάξια με την προστασία των μνημείων και όχι απλώς μέσο πλαισίωσης και ανάδειξής τους όπως στον Griswold. Στην αναμφίβοια σφαιρικότερη

αντιμετώπιση του θέματος από τον Πικιώνη, τα αρχαία κατάλοιπα δεν είναι μόνο τους πρωταγωνιστές, αλλιά ενταγμένα σε ένα συνολικό τοπίο, του οποίου την αυθεντική ατμόσφαιρα ο αρχιτέκτονας προσπαθεί να συληιάβει και να διαφυλιάξει.

Βασικές θέες και οπτικές διασυνδέσεις

Ένας από τους βασικούς στόχους της μελέτης του Πικιώνη ήταν να εξασφαλίσει την οπτική και συναισθηματική επαφή του επισκέπτη με τα κύρια χαρακτηριστικά του ιστορικού τοπίου. Η οπτική ένταξη των "αξιοθεάτων" είτε μνημείων είτε καταλοίπων, βραχωδών συμπλεγμάτων είτε πρασίνου, καθορίζει τόσο τις χαράξεις των οδευσεων όσο και την επιλογή των σημείων στάσεως και θέας. Η επέμβαση του αρχιτέκτονα καθορίζει ποιες είναι οι βασικές θέες, και το πώς αυτές προσφέρονται στον επισκέπτη, τόσο μεμονωμένα όσο και στην αλληλοδιαδοχή τους. Με τη "στατική" έννοια λαμβάνονται υπόψη οι θέες από συγκεκριμένα σημεία. Με τη "δυναμική" σε σχέση με την κίνηση του επισκέπτη.

